

Ydrebygdens livsmedelsstrategi

Ett demokratiskt experiment för kommun och medborgare

The food strategy of Ydre

A democratic experiment for the municipality and the citizens

Hannes Norr

Kandidatarbete • 15 hp

Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Institutionen för stad och land

Uppsala 2019

Ydrebygdens livsmedelsstrategi

Ett demokratiskt experiment för kommun och medborgare

The food strategy of Ydre

A democratic experiment for the municipality and the citizens

Hannes Norr

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0888

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2019

Omslagsbild: Bernhard Jensen utfodrar sina värmländska skogsfår. Fotograf: Kristin Kramer

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Deliberativ demokrati, kommun, civilsamhälle, medborgardialog, demokratiexperiment, livsmedelsstrategi

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

De senaste decennierna har frågan om demokrati och medborgarinflytande på den kommunala nivån lyfts allt oftare inom den offentliga debatten. Staten menar att demokratin ska uppstå inte bara genom politiska val, utan även i samtalen mellan kommun och medborgare i mellanvalsperioderna. Under år 2018 pågick en process att ta fram en handlingsplan för en kommunal livsmedelsstrategi i Ydre kommun. Under året involverades medborgare genom samtal, kvalitativa intervjuer och öppna samtalsträffar där de kunde berätta vad de ansåg var viktigt i kommunens framtida livsmedelsframställning. I uppsatsen undersöks processen och hur medborgare har uppfattat denna genom kvalitativa intervjuer. Uppsatsen undersöker också hur kommunen ser på det fortsatta arbetet för att implementera de tankar och idéer som kommit fram utifrån processen. Uppsatsen visar att kommunen har en ambition att dialogen mellan kommunen och medborgare ska fortsätta. Uppsatsen visar också att kommunen i livsmedelsfrågan har ett näringslivsfokus och gärna ser att medborgarnas idéer infogas i de befintliga näringslivsverksamheterna. Detta kan tolkas som ett uttryck för kommunens förändrade roll resulterat av den nyliberalisering som pågår i samhället. I uppsatsen kommer även medborgarnas syn på livsmedelsproduktionen fram där man menar på att Ydrebygden är gynnad, då man av olika skäl inte rationaliserat jordbruket i lika hög grad som på andra platser. Detta har gjort att jordbruket lyckats behålla höga natur- och kulturvärden, vilket medborgarna tänker kan bidra till både naturturism och högre kvalitet på råvaror. Kommunen ser sin roll som att vara en brygga mellan medborgare och regionen och uttrycker det svåra i att öka produktion men samtidigt behålla höga natur- och kulturvärden i landskapet. Sammantaget har både kommunen och medborgare ett ömsesidigt intresse av att hitta en samverkan men det råder en osäkerhet kring under vilka former det ska ske.

Nyckelord: deliberativ demokrati, kommun, civilsamhälle, medborgardialog, demokratiexperiment, livsmedelsstrategi

Abstract

Over the past decades, the issue of democracy and civic influence at the municipal level has been increasingly raised in public debate. The state believes that democracy should arise not only through political elections but also in the conversations between the municipality and citizens in the inter-election periods. During 2018, a process was under way to develop an action plan for a food strategy in the municipality of Ydre. During the year, citizens were involved through conversations, interviews and open conversation meetings where they could tell what they considered important in the municipality's future food production. The essay examines the process and how citizens have perceived this through qualitative interviews. The essay also examines how the municipality looks at the continued work to implement the thoughts and ideas that have emerged from the process. The paper shows that the municipality has an ambition that the dialogue between the municipality and citizens should continue, but that the municipality has a business focus and would like to include the citizens' ideas in the existing business activities. This can be interpreted as an expression of the municipality's changed role resulting from the neo-liberalization that is taking place in society. In the essay, the citizens' view of food production will also emerge, where it is said that the rural area is favored, because for various reasons agriculture is not rationalized as much as in other places. This has meant that agriculture has managed to maintain high natural and cultural values, which the citizens intend contributes to both nature tourism and raising higher quality of food. The municipality sees its role as being a bridge between citizens and the region and expresses the difficulty in increasing production but at the same time retaining high natural and cultural values in the landscape. All in all, both the municipality and the citizens have a mutual interest in finding a collaboration, but there is uncertainty about what forms it should take.

Keywords: deliberative democracy, municipality, civil society, civic dialogue, democracy experiment, food strategy

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1. Syfte, problemformulering och forskningsfrågor	7
1.2. Bakgrund.....	7
2 Metod och Teori	12
2.1 Metod	12
2.2 Teori.....	13
3 En social uppfinnare får en projektanställning	16
4 Det lokala engagemanget för Livsmedelsstrategin	22
5 Medborgarnas syn på bygdens livsmedelsframställning	27
6 Intervju med Näringslivsstrategen	31
7 Avslutande diskussion.....	36
8 Referenser	42

1 Inledning

I en bygd där människorna nästan alltid bott. I en bygd med berg och skogar. I en bygd med en myt om en jätte och en urko. I en bygd vars själva väsen är periferi. I en bygd vars mentalitet är att "vi ska klara det". I en bygd som en gång var självstyrande. I en bygd som präglas av mångsyssleri och föreningsverksamhet. I en bygd där man är för få för att inte samarbeta. Här får medborgarna för en stund tala - medan kommunen stillsamt lyssnar.

Idén till denna kandidatuppsats är resultatet av ett samtal med Malin Gumaelius under Landsbygdsriksdagen i Örnsköldsvik våren 2018. Malin, som arbetar på region Östergötland men tillfälligt utlånats till Ydre Kommun, och jag kom att tala om kommunala livsmedelsstrategier. Det visade sig att i Ydre kommun vid tillfället pågick en process för att ta fram just en sådan livsmedelsstrategi. Jag blev nyfiken och hon satte mig därför i kontakt med den dåvarande projektledaren Bernhard Jensen på Ydre kommun. När jag hade vägarna förbi Österbymo under sommaren tog vi en fika i hans "smultronställe", ett torp några kilometer från deras bostadshus, som fungerade som en ventil i tillvaron för honom och hans fru. I samtalet med Bernhard visade det sig att vi hade många gemensamma intresseområden t.ex. cirkulär ekonomi, småskalig grönsaksodling och att baka surdegsbröd. I Bernhards berättande kring hur han drev arbetsprocessen med att ta fram handlingsplanen för livsmedelsstrategin med ett "bottom-up" perspektiv där han involverade medborgarna, fick jag dessutom syn på ett arbetssätt som jag inte trodde gick att infoga i arbetet på eller för en kommun, om ens i en projektanställning. Detta tyckte jag var intressant, inte minst ur ett landsbygdsutvecklingsperspektiv. I läsning av litteratur kopplade till ämnet förstod jag snabbt att medborgarperspektivet på demokrati under de senaste decennierna har lyfts som en viktig fråga och att man anser att demokratin på lång sikt endast kan fungera genom att medborgare engageras och medverkar i politiska processer (Lundquist 1998). Därför väcktes mitt intresse för att ta reda på hur samspelet mellan medborgare och kommunen kan se ut i en kommun - genom att undersöka processen kring framtagandet av handlingsplanen och den pågående implementeringen av livsmedelsstrategin noggrannare.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur medborgares engagemang tas tillvara i en kommunpolitisk process där målet är att finna en gemensam bild av den framtida livsmedelsproduktionen.

Frågeställningar:

- Hur ser engagemanget ut i Ydrebygden kring kommunens livsmedelsstrategi?

- Hur ser kommunen och medborgarna på den möjlighet till samtal och samverkan som kan uppstå mellan kommunen och dess medborgare?

1.2. Bakgrund

Ydre

Ydre har kallats för "Sveriges sydligaste glesbygd" och kommunen är till invånare sett Sveriges fjärde minsta. Antalet bosatta i Ydre kommun 2018-12-31 var 3 733 personer, vilket i kommunen innebär 5,5 inv/km² (SCB). Namnet "Ydre" härstammar från orden "Ydhre", "Ydri" och "Idhra", vilket kort och gott betyder "yttre" och ger skäl för att vara en periferi, då ingen större väg eller järnväg går genom kommunen. Ydre kommun bildades år 1952 genom att socknarna Torpa, Asby, Norra Vi, Svinhult, sund och Västra Ny slogs samman. Trots det lever bland många medborgare sockentänket kvar och bidrar till en utpräglad lokal identitet bland människor bosatta i Ydre. Det som även sägs utmärka befolkningen i Ydre är att man i hög grad är mångsysslare och att många därigenom driver egna företag, inte sällan inom jord- och skogsbruk. Föreningstätheten sett till antal invånare är dessutom anmärkningsvärt hög i jämförelse med andra kommuner i länet (Berry 2013).

Livsmedelsproduktion har länge varit en av Ydres viktigaste näringar. 16 procent av sysselsättningen i Ydre kommer från trädgård, jordbruk och skogsbruk (Vreta Kluster 2019). Trots det har stordriften och den tekniska utvecklingen inte på något sätt undantagits Ydrebygden, om än i en mer blygsam skala på grund av landskapet är mycket kuperat. Detta har gjort att färre gårdar producerar allt mer då gårdar har slagits

ihop och torp har blivit sommarstugor. Precis som på andra platser i Sverige har det småskaliga jordbruket fått allt svårare att klara sig, som ett resultat av att våra ekonomiska modeller och lagar gynnat storskaligheten inom jordbruket (Assmo & Wihlborg 2014). Trots den negativa trend som pågår i jordbruket i kommunen, i synnerhet nedläggningen av de mindre gårdsenheterna, finns fortfarande ett antal mindre gårdsenheter på 5–10 ha kvar (Jordbruksverket 2016).

Den nationella livsmedelsstrategin

Den hårdare konkurrensen på världsmarknaden har gjort det allt svårare för Sveriges bönder ur ett ekonomiskt perspektiv. För att vända trenden med en sjunkande livsmedelsproduktion i Sverige fick vi därför år 2016 en nationell livsmedelsstrategi. Landsbygdsminister Sven-Erik Bucht skrev i propositionen ”En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet” (Prop. 2016/17:104) att vi ska ta ett samlat grepp för upprätthållande av en attraktiv landsbygd och för de miljövärden som är beroende av en aktiv jordbruksverksamhet. Primärproduktionen och livsmedelsförädlingen är, menar regeringen på, en viktig del av ekonomin och näringslivsutvecklingen regionalt och lokalt. Produktionen inom de gröna näringarna önskar man därför framöver ska ske på ett konkurrenskraftigt, hållbart sätt som kan ge ökade arbetstillfällen. Livsmedelsstrategin vill man ska leda till en ökad andel närproducerad och ekologiskt producerad mat, vilket regeringen hoppas ska göra Sverige till en konkurrenskraftig matnation på en global marknad. Regeringen anser att utmaningen för svenskt jordbruk i ett globalt perspektiv är att öka och utveckla den svenska produktionen så att den i högre grad bidrar till att möta den globala efterfrågan på livsmedel med en lägre klimatpåverkan.

Regeringen tog i samband med detta ett beslut om att avsätta 540 miljoner kronor inom Landsbygdsprogrammet för insatser inom ramen för livsmedelsstrategin under programperioden 2014–2020 (Prop. 2016/17:104) vilket har lett till att regioner och kommuner börjat implementera livsmedelsstrategier på respektive nivå med en anpassning efter respektive områdes förhållanden.

Ydrebygdens livsmedelsstrategi

När Ydre kommuns politiker och tjänstemän år 2017 bestämmer sig för att arbeta för en livsmedelsstrategi var skälet att bryta ner Östergötlands regionala strategi (vars primära mål är att öka produktionen och konsumtionen av livsmedel producerade i Östergötland) till en kommunal strategi. Tillsammans med LRF, som har en egen kommungrupp i Ydre, kom Ydre kommun fram till att detta var ett för omfattande arbete för att utföra på egen hand. Därför lade kommunen ut en annons där man sökte en projektledare vars uppdrag skulle vara att skapa en handlingsplan för livsmedelsstrategin som är tydlig för kommunen att följa och där processen skapar engagemang och samarbeten bland medborgarna och näringslivet i kommunen. Tjänsten finansierades 50% av Ydre kommun och 50% av Länsstyrelsen i Östergötland och var förlagd deltid över ett helt år (Ydre kommun 2019).

Demokratiutredningar

De senaste decenniets statliga demokratiutredningar har samtliga velat komma till rätta med den ”avdemokratisering” som har skett i samhället, där ekonomiska värden trängt undan demokratiska värden (Montin 1998). ”Maktutredningen” (SOU 1990:44) 1985–1990 ”En uthållig demokrati!” (SOU 2000:1) 1997–2000 och ”Låt fler forma framtiden” (SOU 2016:5) år 2014 argumenterar alla för deltagardemokrati. Dessa utredningar har ålagt kommuner uppgiften att utföra lokala demokratiprojekt för att stärka individens möjligheter till inflytande vilket man tänker sig ska öka den ömsesidiga tilliten i samhället och stärka socialt kapital (SOU 2016:5). De inkluderande demokratiprojekten menar man ska komplettera den representativa demokratin genom, att med kommunikativa metoder skapa delaktighet och därigenom stärka den lokala demokratin (Syssner et al. 2017).

I den kommunala politiken har olika medborgarexperiment inrättats. Inte minst i Ydre kommun som haft projekt som mynnat ut i lokala utvecklingsplaner, invånarsamråd, allmänhetens frågestund, ambulande kommunfullmäktigesammanträden och infört möjligheten att lägga medborgarförslag i kommunen (Berry 2013). Flera artiklar och akademiska arbeten har beskrivit de lokala demokratiprojekt som pågått i Ydre kommun. Se t.ex. Berrys lic. avhandling vid Linköpings universitet *Sockentänk: en studie av två deltagardemokratiska experiment i Ydre kommun*– samt Assmo & Wihlborgs artikel *Ydre 2.0 A Time-Spatial Approach towards Post-Monetarism and Integrated*

Sustainable Development - i vilket författarna studerat landsbygdsutveckling ur ett statsvetenskapligt perspektiv, med särskilt fokus på demokratiinnovationer. Båda ingick i forskningsprojektet *Ydre 2.0 - Den politiska konstruktionen av en lokal ekonomi i förändring*, finansierat av det statliga forskningsrådet Formas.

Kommunen

Ordet "kommun" kommer från det latinska ordet "Communis", vilket betyder "gemenskap". Med tiden har det dock utvecklats olika synsätt på vad en kommun är eller bör vara i förhållande till sina medborgare. Forskningen urskiljer ofta olika idealiserade bilder av kommunen. Där framställer man kommunen antingen som en gemenskap, en statsintegrerad kommun, en marknadskommun eller en samordnande och samverkande kommun. I kommunen som en gemenskap har politiken som främsta uppgift att upprätthålla gemenskapen mellan medborgare i detta geografiska område. Dessutom är det statliga inflytandet begränsat och service och omsorg är något som alla medborgare bidrar med. I den statsintegrerade kommunen är medborgarskapet knutet till nationen i första hand och kommunen agerar som en förlängning av staten genom att följa den politik som regering och riksdag slår fast. I marknadskommunen löses service och omsorgsfrågan genom att kommunen lägger ut dessa uppgifter på entreprenad och valfrihet för medborgare är det demokrativärde som lyfts. I den samordnande och samverkande kommunen fästes vikt vid att samhället har blivit mer komplext på det politiska, sociala och ekonomiska planet, vilket tvingar kommunen till nya samverkansformer med både medborgare och näringslivet. I alla kommuner i Sverige ingår dessa bilder av kommuner samtidigt, fast i varierande grad (Montin & Granberg 2013).

När det kommer till demokratiuppgiften säger regeringsformens portalparagraf (RF 1:1) att *all offentlig makt utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Den offentliga makten utövas under lagarna*. I detta citat förtydligas att vi har ett representativt demokratiskt system i Sverige och att medborgares åsikter förs fram genom de folkvalda politikerna. Där har oftast den kommunala nivån varit den man ansett har varit där medborgare kommer i kontakt med styrningen och att det därför är på bådans ansvar att ta tillvara på denna möjlighet (Lundquist 1998).

Vad gäller kommunens självstyrelse tycks detta vara ett ständigt diskuterat ämne. Men det verkar finnas konsensus inom forskningen gällande att kommuners självstyrelse saknar konstitutionell grund och är villkorad, eftersom innehållet i självstyrelsen i slutändan avgörs av riksdagsledamöter. Ett av de starkaste skälen till att staten har inrättat en kommunal nivå är trots detta att kommuner ska ha möjligheter att fatta egna beslut som staten inte lägger sig i. På det sättet kan man därför säga att kommunen har ett visst mått av handlingsutrymme. Vidare regleras kommuner av kommunlagen och har därigenom ålagts ett antal uppgifter som de är skyldiga att utföra, ett antal uppgifter som de är fria att utföra om de vill, och ett antal saker som de definitivt inte får utföra. De har dessutom rätten att ta ut en skatt från sina medborgare och kan även utöva auktoritet gentemot sina medborgare i den mening att de kan fatta beslut som medborgare måste följa. Vad de har möjlighet att genomföra utöver de grundläggande uppgifterna skola och omsorg är ofta tydligt kopplat till deras ekonomiska förutsättningar och största delen av kommuners ekonomi rör med andra ord saker som de är ålagda att göra som ett resultat av kommunallagen och direktiv och riktlinjer från svenska myndigheter (Erlingsson & Wänström 2015).

2 Metod och Teori

2.1 Metod

Uppsatsen har genomförts som en kvalitativ studie, där jag har undersökt hur processen kring Ydrebygdens livsmedelsstrategi sett ut och hur medborgare och kommunen ser på möjligheten för samtal att uppstå mellan medborgare och kommunen. Detta har jag utfört genom semi-strukturerade intervjuer med medborgare som på ett eller annat sätt berörts av livsmedelsstrategin och där samtliga är boende i bygden. Jag har valt den kvalitativa metoden i syfte att förstå mina informanternas berättelse i de sammanhang de befinner sig och i intervjuerna har jag velat ta fram både deskriptiva och emotionella värden ur informanternas berättelser. Den kvalitativa metoden har sitt ursprung i den fenomenologiska traditionen och syftar till att komma åt informantens förståelse av sin livsvärld genom att i den semistrukturerade intervjun uppmuntra till ett fritt berättande och att ta fasta på både det som informanterna explicit uttrycker och även de underförstådda budskapen i berättelserna. Detta gör det möjligt att skapa kunskap i relationen mellan intervjuare och informant (Kvale & Brinkmann 2009).

Mina informanter har jag funnit och kontaktat efter rådgivning av Bernhard Jensen, projektledaren för livsmedelsstrategin i kommunen. Informanterna är valda på grund av att de är engagerade i någon delprojektgrupp som uppstod under processen kring livsmedelsstrategin. Jag har i detta varit tvungen att ha en tilltro till att Bernhard i urvalet har gett mig informanter som genom sina engagemang har en god överblick i det ämne jag intresserar mig för. Dessa medborgare kan såklart inte representera ett genomsnittligt urval av medborgare i kommunen och de kan genom sitt engagemang antas vara synnerligen aktiva medborgare, så kallade "eldsjälar". Det innebär troligtvis att valet av dessa påverkar forskningsresultatet såvida att engagemanget bland medborgare i bygden kan framstå som större än vad det kanske egentligen är. Jag försöker därför att vara tydlig över detta faktum och ta hänsyn till detta när jag genomför min analys och avslutande diskussion.

Utöver medborgare har jag även intervjuat Bernhard Jensen som varit projektanställd för att skapa engagemang kring livsmedelsstrategin och att utforma handlingsplanen. Jag har även intervjuat Lisa Boyero Lind-

ström, Ydre kommuns näringslivsstrateg, som numera är ansvarig kontaktperson för livsmedelsstrategin. Alla intervjuer utom två har gjort på plats i Ydre i mina informanternas hemmiljö. Av logistiska skäl fick intervjun med Solveig Granath förläggas på biblioteket i Kisa. Intervjun med Lisa Boyero Lindström förlades på kommunhuset i Ydre. Intervjun med Anna Karlsson och Linnéa Granath utfördes som en gruppintervju. Sammanlagt har jag gjort fem intervjuer under tre olika tillfällen. Varje intervju har tagit en till två timmar, spelats in och därefter transkriberats i sin helhet.

När jag har försökt att förstå den empiri jag samlat in har jag i tolkningen försökt att förstå vad informanterna vill säga genom att hitta likheter i deras berättelser och därigenom se hur olika teman framträder. Jag har även observerat skillnader och motsägelser inom dessa. Det ska därför tilläggas att tolkning av empirin innebär att jag gör egna subjektiva bedömningar som nödvändigtvis inte stämmer överens med informanternas bild och perspektiv. Genom teoranknytningen har jag gjort en "teoretisk generalisering" i vilken jag har kopplat det empiriska materialet till en mer "allmän kunskap" inom samma forskningsområde (Teorell & Svensson 2006).

2.2 Teori

Jag har använt Habermas begrepp deliberativ demokrati för att ge en teoretisk grund till mitt kandidatarbete och för att försöka ge en fördjupad bild kring det demokratiprojekt som genomförs i Ydre kommun. Bakgrunden till begreppet hämtar Habermas i den delen av demokratiforskningen som anser att demokrati är något mer än bara voteringar och val, och hävdar att samtal som föregår detta skeende är av allra största vikt. Samtidigt som Habermas fäster vikt vid deltagandet i politiska processer genom att medborgare grundligt får lägga fram sina egna åsikter, vilket lägger en grund till kollektiva beslut och att medborgare därigenom involveras i styrandet av det egna samhället. Det som styr omröstningen är den föregripande offentliga diskussionen och hänsynen till det allmänna bästa, vilket gör att folkstyret lokaliserar till de fora och institutioner i samhället där medborgarna fritt kan diskutera politiska angelägenheter (Eriksen & Weigård).

Den deliberativa modellen har uppstått som ett resultat av att den representativa demokratin i den offentliga debatten, inom forskningen och från statligt håll börjat ses som ofullständig i fråga att möjliggöra verkligt demokratiskt inflytande för medborgare. Därför diskuteras allt oftare inom dessa forum att en kombination mellan direkt och indirekt (representativ) demokrati ska kunna komma till rätta med problemet. Ändå har den deliberativa modellen (som ska tilläggas innefattar olika spår) inte alltid fått stå oemotsagd. Några av de invändningar som riktats mot deliberativa ansatser är att individuella rättigheter inte garanteras, svårigheterna i att involvera samtliga medborgare som berörs av ett beslut i en särskild geografisk kontext, att många beslut kräver expertkunskap i det komplexa samhälle vi lever i och att ekonomin ofta är alldeles för begränsad för att kunna ägna deliberativa processer den tid de behöver och slutligen det faktum att många människor faktiskt inte vill ägna sig åt politisk verksamhet (ibid.). Det lyfts också en kritisk röst från forskningen om att dessa processer alltid kommer med en risk att upprätta allt fler slutna nätverk och att ett fåtal medborgare i en kommun får mer makt när den politiska makten förflyttas och att ansvarsutkrävande därmed blir allt svårare (Montin & Granberg 2013).

I uppsatsen berör jag därför även på ett indirekt sätt processerna *decentralisering* och *governance*, där det senare uppstår i och med att förvaltningsorgan låter andra aktörer än dom själva ta hand om styrningen. Detta har lett till att kommuner fått möjlighet att bilda partnerskap med aktörer inom både civilsamhället och näringsliv och det har därigenom blivit mer intressant för både civilsamhälle och näringsliv att engagera sig i det kommunpolitiska eftersom man har en större möjlighet att påverka politiska beslut. Samtidigt innebär det att styrning blir en allt mer komplex och svåröverskådlig process och resulterar på sikt i att statens makt över kommuner sägs minska. (Rothstein 2012). I det fall kommunens inriktning är marknadsinriktad kan dessutom medborgare från kommunens håll sett börja betraktas som en resurs för kostnadsfri kunskap, innovationer och ideell arbetskraft (Trädgård et al. 2013). Decentralisering brukar oftast förklaras som att man flyttar politiska och administrativ makt till institutioner på en lägre nivå. Detta innebär i de flesta fall en delegering och inte en överlämning av makt och avser med andra ord en process som sker under en begränsad tidsrymd. Detta kan tolkas som en demokratisk åtgärd där förvaltningen söker kontakt med medborgare i syfte att anpassa den offentliga servicen efter lokala behov. Decentraliseringsprocesser har under de senare decennierna

många gånger haft som uttalade mål att skapa förutsättningar för governance, något som kritiker menar riskerar att förhindra både demokratiutveckling och insyn i politiska processer. (Rothstein 2012).

3 En social uppfinnare får en projektanställning

Det är ju liksom lite roligt att komma in i en kommun som har ett byråkratiskt system och sen vara lite anarkistisk. Jag tror att kommunen på sätt och vis gillade det sättet jag jobbade på, men dom tyckte nog också då och då att det var en utmaning. Till exempel tyckte jag det var roligt att när jag hade arbetat en tid så säger jag [till kommunen] att min viktigaste metodik, det är att fika. (Bernhard)

I Bernhards hemsnickrade växthus blommar tusentals rosa persikoblommor. Det är en varm aprildag och solen skiner skarpt genom glasrutorna. Vi slår oss ner i fåtöljerna med varsin kopp kaffe och försjunker i ett samtal om den processen som han drivit i Ydre kommun. Bernhard som är dansk medborgare har sedan åtta år permanent bott i Rydsnäs stationshus i kommunen tillsammans med sin fru. När arbetet som projektledare till livsmedelsstrategin i Ydre kommun läggs ut sökte han jobbet på en gång.

Jag hade väl tröttnat lite på resandet till Danmark. Så jag började titta lite efter ett jobb. Och så kom det här jobbet som jag tyckte ”det passar ju perfekt” – det var halvtid och så var det i kommunen där vi bor. Och så var det ju intressant att det till en början var inom ett helt okänt land för mig, något som jag inte visste någonting om förutom att vi ju själv håller på med olika ting. (Bernhard)

Han är tydlig med att han inte hade någon tidigare arbetslivserfarenhet inom jordbruk. Däremot odlar han grönsaker för det egna hushållet och experimenterar med olika former av kompost och biokol för att förbättra jordkvaliteten. Han har också en flock öländska dvärghöns och en liten besättning värmländska skogsfår. Man skulle med andra ord kunna säga att han är vad man i dagligt tal kallar för en ”månksensbonde”, en människa som intresserar sig för livsmedelsframställning fast på ett mer personligt plan och driver vad som kan liknas vid en gård, med odling och djurhållning, på en liten skala och utanför sitt vanliga arbete. Han har ett särskilt intresse för projekt som går i en hållbar riktning och han involverar gärna sina medmänniskor i visionen om en cirkulär ekonomi.

Det där med att börja i det lilla tror jag är viktigt, om inte annat för att man själv upplever sig nöjd med det. Sen kanske man inte får nobelpris för det -

men jag tror att det är viktigt att man som människa och person upplever att det ger mening det man håller på med. (Bernhard)

Bernhard är i grunden utbildad sociolog och socialpedagog och har under de senaste trettio åren enligt egen utsago arbetat med ”sociala uppfinningar” tillsammans med människor i Danmark som är hemlösa, har intellektuella förståndshinder eller något annat slags handikapp med i bagaget. Eftersom han alltid arbetat nära människor och med samtalet som främsta verktyg var det självklart för honom, att om han skulle utveckla en livsmedelsstrategi skulle det vara en strategi som medborgarna har mycket att säga till omkring. Därför berättar han att det kändes självklart att det var medborgarna som han ville möta och att göra det med ett tydligt ”bottom-up” perspektiv

Han beskriver hur han har gått till väga genom en praktik han själv uppfunnit, som han kallar för ”unstructured structure”. I denna metod vill han inte på förhand ha en allt för tydlig bild av vad som ska komma ur ett möte och vara beredd att följa en annan väg om det som han säger ”är den väg som vattnet rinner”. Han berättar att det till en början var vissa svårigheter att få byråkratin i Ydre kommun att acceptera metoden, men att när han förklarade hur han skulle gå tillväga genom att ha frågorna ”vad vet vi? Vad vill vi? Vad kan vi? Vad gör vi?” i bakhuvudet, vann deras förtroende och fick dem att lita på att i det ostrukturerade faktiskt fanns en viss struktur. Av de som sökt arbetet och fått komma på intervju var han den som lyckades vinna kommunens förtroende i att driva projektet.

För att få igång arbetet började Bernhard med att träffa den av kommunen utsedda expertgruppen, som bestod av representanter från bland annat LRF och näringslivet. Istället för att boka in dem till ett möte på kommunhuset valde han att ta sig ut till var och en och berätta om sig själv och hur han skulle arbeta under årets gång. Han bad dem därefter att rekommendera medborgare i kommunen som han kunde samtala med under en fika, samtidigt som han genom sin egen lokala kännedom sökte upp andra medborgare som han tänkte sig kunde ha någonting att berätta om livsmedelsproduktionen i Ydre.

Under processens inledande fas bjöd han även in medborgare till en ”samtalssalong” - ett koncept som han tagit från Danmark och kan liknas vid ett förutsättningslöst möte öppet för allmänheten där tanken är att diskutera ett ämne, i detta fall mat och matproduktion. Han berättar

entusiastiskt under vårt samtal att det som inbjudan till samtalssalongen sattes in en annons i det lokala "Bulebladet" med en bild på en kaffekopp och att han ville ha rubriken "ska vi fika?". Detta hade dock kommunen till en början svårt att acceptera, då de ansåg att en del medborgare i kommunen har fördomen att det enda man gör på kommunen är att just att fika. Annonsen riktade sig till både invånare, månskensbönder, producenter, handlare, restaurangägare eller vem som helst med matintresse. Till mötet kom medborgare för att utväxla idéer och erfarenheter tillsammans med Bernhard och fårbonden Lars Lindström i Baggemålen.

Under intervjusamtalen som Bernhard sedan genomförde berättar Bernhard att han sökte svar på frågorna "Vad vet vi? Vad vill vi? Vad kan vi? Vad gör vi?". Efter varje intervju gick han igenom materialet och försökte bena ut vad informanten har ansett är viktigt när det kommer till livsmedelsproduktionen i kommunen.

Efter varje samtal skrev jag på en sån lista att "Det är viktigt att, det är viktigt att, det är viktigt att". Jag hade väl efter några samtal en trettiofyrtio ting som medborgarna i min analys hade sagt "det här är viktigt att".
(Bernhard)

Alla dessa punkter med information om vad som är viktigt använde Bernhard till att skriva en "utvecklingsnovell" han döper till "En sensommar dag i Ydre kommun". I novellen målas en framtidsbild upp där den småskaliga livsmedelsproduktionen blomstrar och där man både lyckas behålla de unika naturvärden som finns här, men samtidigt lyckas framställa unika produkter som människor långt utanför Ydres kommungränser får kännedom om. I inledningen av novellen beskrev han att texten är avsedd att skapa en fortsatt dialog med medborgarna för att forma en vision om framtidens Ydre samt att tydliggöra nyckelorden för den projektansökan som tidigare hade sänts till regionen vilka bestod av: besöksnäring, turism, innovation, arbetstillfällen, trygghet, service, offentlig upphandling, kund och konsument, hållbarhet och konkurrenskraft. Novellen skickade Bernhard sen ut till några av de han intervjuat och ber om deras respons på innehållet.

En person i expertgruppen berättade att hon hört talas om konceptet REKO, en förkortning av "rejäl konsumtion" och en växande folkrörelse kring lokal matkonsumtion, i vilket matproducenter i särskilda facebookgrupper säljer sina produkter och arrangerar att konsumenterna vid

givna datum och klockslag kan hämta upp sina varor (Hushållningssällskapet 2019). Bernhard berättar att han googlade på konceptet och rådgjorde med Vreta kluster, en utvecklingsarena för de gröna näringarna i Vreta kloster utanför Linköping (Vreta Kluster 2019). Därefter bjöd han in till ett offentligt möte för att medborgare skulle kunna diskutera konceptet två och två. Vid slutet av mötet kunde han identifiera två kvinnor som verkade särskilt intresserade, och han frågade dem därför om de har lust att fika med honom under den nästkommande veckan och prata om hur dom ska ta detta vidare. Han föreslog även att de ska gå in och leda projektet kring REKO, och de satte ett datum för ett nytt offentligt möte, med en inbjuden talare som har erfarenheter kring att driva REKO. Vid mötets slut föreslog Bernhard för de två andra ett datum för den första REKO utlämningen och rekommenderade dem att ta med en tredje person in i organisationsgruppen. Han bjöd in till ytterligare två tematiserade möten. Det ena rörde ett kommunalägt lokalt slakteri och det andra var ett möte för fårägare i kommunen.

Vid projektanställningens slut bjöd Bernhard in trettio medborgare från olika samhällsgrupper för att göra kvalitativa intervjuer. Utifrån de ämnen som Bernhard lyckats utröna från de tidigare intervjuerna och kommentarer han fått på utvecklingsnovellen fanns trettiofyra ämnen. Av dessa ombads deltagarna till den kvalitativa intervjun att inför intervjun välja tre stycken ämnena vardera att diskutera. I Intervjuerna deltog tre medborgare åt gången vilket innebär att som mest avhandlades nio ämnen per tillfälle under totalt fjorton intervjutillfällen. En person anställdes för att göra referat under intervjuernas gång och därefter satte Bernhard tillsammans med kommunen och expertgruppen ihop handlingsplanen, som sedan publicerades på kommunens hemsida.

Bernhard tycks nöjd över det engagemang han har lyckats åstadkomma bland medborgarna i kommunen genom den utarbetade processen. Samtidigt verkar han något bekymrad över att det kanske blev lite för enkla mål som i slutändan valdes in i handlingsplanen, eller som han själv uttrycker det: *Det blev lite det där som frukter som var lätta att plocka*. Han förklarar att det var delvis på grund av honom själv, men säger samtidigt att mycket av det som anses vara det viktigaste bland medborgarna trots allt har blivit realiserat, i det här fallet fortsatt behandlats av politiska tjänstemän. Bernhard förklarar vad han menar med ”det viktigaste”.

Det är ju det viktigaste på det sättet att det är det som omedelbart har varit intresse för bland invånare, på det sättet är det ju det viktigaste, men ibland är det ju också tänker jag att nåt som är viktigt kan också vara nåt sånt som är mer långsiktigt. (Bernhard)

Det han tycker att hans projektet mest har lyckats med är det som man kallar "start-ups" och att få igång "hobbyodlare" som fått lust och energi till att utveckla nya olika lösningar. Det verkar ändå som att Bernhard tycker att hans egna och medborgarnas idéer får stå tillbaka för det traditionella tänket som byråkratin men även lantbruksnäringen fastnat i. Han berättar att han inte är särskilt förtjust i ordet "innovation", men att han tror att det är viktigt att man inom livsmedelsproduktion är uppfinningsrik och skapar ett rum för att våga testa sig fram och diskutera saker som kanske kan bli intressanta någon gång i framtiden. Han lägger till att detta rum borde finnas inom ramen för kommunens verksamhet och att den process han arbetat med bidragit till att öppna upp för just detta.

Det kan man ju önska sig i kommunala sammanhang...att det utvecklingsarbete som pågår i kommunen pågår ju inom de förvaltningar som redan finns [...] det som blev en del av resultatet var att det uppfinningsrika blev satt på dagordningen. (Bernhard)

Han är dock noga med att förtydliga att projektet inte hade funnits utan initiativet från kommunen. Kommunens roll menar han är att fungera som en samarbetspartner som kan bidra med det strukturella och till viss del även att frigöra pengar. Men energin menar han på, till syvende och sist finns i medborgarna. Han tillägger även att det finns en uppsjö av projektmedel i Sverige inom jordbruksverket och länsstyrelsen och att man skulle kunna välja att ha en projektorganisation som särskilt arbetar med att ansöka om pengar, eftersom de som är anställda i kommunen eller har ett heltidsarbete troligtvis inte kan prioritera att söka externa pengar. Hur en sådan projektorganisation skulle kunna se ut går inte Bernhard in på, men han betonar vikten av att samhällsaktörerna både har integritet och samarbetsförmåga.

Verksamheterna [medborgare och näringsliv] dom har ju sina forum där dom träffas och där inte kommunen är närvarande. Det tycker jag är viktigt. Och jag tycker det är viktigt att kommunen har sin verksamhet. Men

det är ju också viktigt att dom här två kan säga "kan vi göra något gemensamt?" [...] det är viktigt att se till att alla som vill och kan involvera sig får chansen att bli det. (Bernhard)

Efter inlämnandet av slutprojektbeskrivning och att projektledartjänsten löpt ut har Bernhard valt att hålla en låg profil, även om han själv är engagerad i några av de projektgrupper som kommit ur den process han drev. Han vill nu att livsmedelsstrategin ska få leva sitt eget liv. Det hade dessutom, säger han, känts märkligt att arbeta ideellt i ett projekt han tidigare var anställd i, men han hyser ändå en förhoppning om att någon ska känna sig manad att driva projektet vidare på ett sätt att medborgarnas röst fortsätter att höras och deras visioner bli till.

När man tittar på slutrapporten och det som kommunen har skrivit där [...] "den här livsmedelsstrategin äges av ingen och alla [...] det tycker jag är rätt intressant och fint! Men ändå kunde man gott önska sig att det liksom var möjligt att hjälpa medborgarna att förverkliga det här! (Bernhard)

4 Det lokala engagemanget för livsmedelsstrategin

Jag brukar säga att det finns två sorters människor i samhället - dom som är med i allting, och dom som inte är med i någonting och dom här som är med överallt dom går till slut i väggen och orkar inte och sällar sig till gruppen som inte gör någonting – om var och en gjorde sin lilla bit skulle man få till nåt riktigt häftigt i en sån här liten kommun! (Solveig)

Under processen med att ta fram handlingsplanen uppstod intressegrupper inom olika områden. Gemensamt för de människor som blev tongivande i dessa är att de har ett engagemang kring livsmedelsproduktion och att samtliga är en del av det påfallande aktiva civilsamhälle som utspelar sig i Ydre, sett till det stora antal föreningar som finns i kommunen. I vissa fall hade idéerna funnits sedan länge, men inte lyckats mobilisera några möten. I andra fall uppstod själva idén under Bernhards samtalssalonger. Olle Forsell beskriver inför bildandet av föreningen "Förädla i Ydre", som ska verka för att jordbrukare ska kunna utveckla mathantverk och nischprodukter i kommunen.

Tankar har ju funnits innan men vi kom ihop och började prata om att "hur ska vi göra det här?" och då kom jag med förslag om att vi bildar en ideell förening till att börja med, för jag är ju en sån här "maker". Jag vill ju dra igång mycket tidigare då [...] Vaddå sitta och prata ett år? Det är väl bara att köra igång! Men så är inte alla, och det kanske är bra. (Olle)

Han är en tongivande röst i kommunen och driver Kalvefalls gård - långt in i de ydriska skogarna. Där driver han en vandrarhemsverksamhet genom Svenska Turistföreningen och har även försäljning av charkprodukter, restaurang under särskilda tillfällen och har haft en ridturverksamhet för turister. Verksamheten tvingade han dock lägga ner när den fasta telefonlinjen klipptes. Som ett resultat av detta förlorade många bokningar som inte kom fram på telefonlinjen då det inte finns någon mobiltäckning där han bor. Hans huvudsakliga fokus ligger nu på att bygga ett växthus på gården, engagera sig i landsbygdsfrågor och att verka för ett lokalt slakteri i Ydre.

Jag slängde fram en idé till Bernhard då när han hade sitt projekt här om ett slags andelsslakteri, eller ett gemensamt slakteri. Det var väl en av de konkreta trådarna han fick att jobba med. Det var ganska välbesökta möten kring det här! (Olle)

Det framkommer att han har bildat en interimsstyrelse för att verka för slakteriet och nu arrangerar han en tvådagarskurs i Ydre genom Eldrimner med ekonomiskt stöd från Vreta Kluster, där Thorsten Laxvik kommer vara kursledare. Thorsten ska berätta utifrån sina erfarenheter som medgrundare av slakteriet Rafnaslakt i Ramsele. Några teman som ska behandlas är både hur man får fram bra kvalitet på kött men också vilka utmaningar man stöter på när man startar ett lokalt slakteri och hur man rent praktiskt löser dessa.

I Olles berättelse finns ett tydligt drag av att som medborgare vilja vara självständig och att inte låta sig förhindras av allt för mycket byråkrati. Dock tycks som en del av initiativen som startas av medborgare snarare är näringsdrivna och därigenom ett sätt för medborgare att leva sina liv på, och då finns inte behovet av kommunen på samma sätt. Men det märks att i vissa fall saknas resurser av olika slag för att ett projekt ska komma till skott t.ex. i form av lämpliga lokaler och en processledare - något som kommunen i det här fallet kunde erbjuda. Detta visar att kommunens roll när det kommer till att få människor att mötas kan vara en bidragande faktor till medborgares engagemang.

Att kommunen tog initiativ till livsmedelsstrategin och projektanställningen tyckte de intervjuade medborgarna var övervägande positivt. Under intervjun med Anna och Linnéa som var två av de drivande krafterna i att starta REKO i Ydre berättar de att: *Det var nog första gången någonsin jag sett den här kommunen ens ha en projektledartjänst, bara det liksom - wow! dom har blivit med i tiden!* Informanter har en övertygelse om att anledningen till att kommunen inte haft en projektledartjänst tidigare, beror på att kommunen har en hårt åtstramad ekonomi. Olle uttrycker med bestämdhet under intervjun att: *Som en utav Sveriges minsta kommuner är Ydre kommun vansinnigt fattig - vi höll på att gå i bankrutt här!* Trots det väcks under intervjun med Anna & Linnéa en tanke kring att det kanske inte bara är ekonomin som tryter utan att det också handlar om föreställningar kring vad som är möjligt att göra inom ramarna för kommunens arbete. En av dem säger i intervjun: *Jag tror att det ligger i viljan att tänka på ett annat sätt, för det är ju inte säkert att det här [ett lokalt slakteri] behöver kosta supermycket för kommunen.*

Solveig som är med i en samtalsgrupp för att diskutera krishantering och även varit med och arrangerat en miljödag för medborgarna i Ydrebygden, är van vid att försöka påverka den kommunala politiken. Hon resonerar att det finns en tydlig åtskillnad mellan medborgare och kommunen. Hon uttrycker att medborgarnas roll är att påverka beslut i en särskild riktning. *Det jag menar att varje grupp som reser sig upp såhär hävdar ju någonting, och det är ju som att sparka på någon som har somnat.* I det tolkar jag att hon menar på att det finns en slumrande inställning från kommunens sida när det kommer till att genomföra förändringar i den riktning hon önskar och att hon genom att höra av sig utkräver ansvar från kommunen och därigenom väcker dem från det hon upplever som en slags sömn inför saker som hon tycker borde förändras. Det verkar som att hon menar på att det är medborgares skyldighet att ifrågasätta det som sker och man inte är överens om detta, i syfte att förhindra eller driva på olika politiska beslut. I detta fall utgår jag från att hon främst åsyftar den relation som medborgarna har till politikerna eftersom hon inte nämner något om hur medborgare förhåller sig till tjänstemän. Hon ifrågasätter avsikterna med livsmedelsstrategin som hon uttrycker handlar om att visa att man som kommun ligger rätt i tiden och hon uttrycker en farhåga kring att strategin ska bli ett pappersverk som hamnar långt in i byråkratins skrymslen. Solveig säger: *Frågan är om det kommer bli mer än en pärm på en hylla?* Detta kan tolkas som att hon befärrar att det öppna samtal som tidigare fördes var ett undantag och att det inte finns några garantier för att den process som nu fortlöper nödvändigtvis innebär inkludering eller inflytande för de som är medborgare. Att få vara en del av utvecklingen av kommunen tycks alltså vara viktigt för de intervjuade medborgarna och det verkar krävas ett aktivt engagemang som medborgare för att kunna påverka att olika beslut genomförs eller inte genomförs. Som företagare menar Olle på att det skulle behövas en samlad vision från kommunens sida och uttrycker sin besvikelse över att ekonomin endast räcker till att lösa de mest grundläggande frågorna inom skola och omsorg.

Jag känner ju liksom inget aktivt motstånd, utan mer "jaja, låt dom hålla på där [...] men det finns inte det här att man samlas kring en vision och säger att "nu jävlar, nu". Utan diskussionen är mer "ska vi lägga ner det här daghemmet eller ska vi försöka behålla det ett tag till?". Det är där man är i den kommunala politiken på grund av extremt taskig ekonomi.
(Olle)

Det som de intervjuade medborgarna tycks önska är alltså att man kunde gått in och stöttat de initiativ som pågår och därigenom närma sig medborgarna. Detta skulle kunna tolkas som att medborgare ser kommunen som en gemenskap där man vill verka för det gemensamma bästa, med inslag av en samordnande och samverkande bild av kommunen, som utformar samarbeten med medborgare och näringsliv vid behov, samtidigt som det finns en tydlig åtskillnad i de respektive rollerna. Anna och Linnéa som organiserar REKO i Ydre önskar att kommunen kunde marknadsföra det initiativ som de driver genom kommunens kanaler, eftersom de inte själva har ekonomisk möjlighet till marknadsföring. Hon förklarar att kommunen önskat att de ska starta REKO på fler platser i kommunen, men att de inte velat eftersom de känner att de lägger ner tillräckligt mycket ideellt arbete redan nu. De har kommit fram till att de genom att hålla projektet på en lagom nivå kan behålla glädjen i vad de gör. Det verkar alltså som att medborgare vill uppleva att de har möjlighet att utföra projekt på det sättet dom tänkt sig och att kommunen därigenom inte har för många åsikter kring hur de medborgardrivna initiativen ska fungera. Anna och Linnéa förtydligar detta:

Vi är lite egensinniga! Sen är det väl också lite av att man inte vill att någon lägger sig i det vi styr [...] men jag kan nog önska att kommunen kanske hade erbjudit enklare möten som inte var en hel dag - förstår du? Enklare träffar som inbjuder och inte exkluderar. För nu kan man ju känna att "näe, men jag jobbar ju inte med turism så jag åker inte på det där mötet om besöksnäringen" så kan det nog gärna bli. Det jag kan se skillnaden mellan den mötesplatsen som Bernhard skapade och de här andra slags mötena som är med turism som kommunen gör – det är att mötena mot turism kan du som företagare prioritera att gå för att du ser en vinst i ditt företag - men som medborgare går du inte på ett sånt möte för du har ingen roll där. Men Bernhards möte var verkligen förutsättningslöst. Alla som på olika sätt, oavsett om du hade en ekonomisk vinning som producent eller om du var intresserad konsument bara, medborgare kände att det här var ett möte för mig, och det tycker jag är en stor skillnad. (Anna & Linnéa)

Det som medborgare efterfrågar tycks inte vara särskilda saker, man känner att kommunen har många möjligheter att stödja på sätt man inte riktigt kan konkretisera. Det verkar också handla om den känsla av delaktighet som de förutsättningslösa samtalen mellan kommun och medborgare kan mynna ut i. Att hålla det på en nivå som gör att alla medborgare kan inkluderas verkar vara något som medborgarna särskilt fäster betydelse vid. Det verkar inte som att de nödvändigtvis menar på att

samtalen behöver leda i en viss riktning, utan det verkar snarare vara den kollektiva viljeriktningen som medborgare vill få syn på. De betonar på det sättet att det finns ett värde i sig av att möjliggöra informella samtal mellan medborgare och kommunen. Det verkar också finnas en risk att när processer blir allt för byråkratiserade förhindras medborgare att bli en del av det som kommunen arbetar med. Man betonar att medborgare har fullt upp med sina ”vanliga liv” och att det därför inte blir att man som medborgare går in och läser handlingsplanen för livsmedelsstrategin på kommunens hemsida om den är allt för omfattande eller krånglig. De man vill trycka på är istället hur man kan skapa ett engagemang bland medborgare och betonar lättsamma former - enkelhet, förutsättningslösheten och kravlöshet. Olle säger i intervjun att just kommunens litenhet borde innebära att Ydre kommun skulle kunna ha en bra dialog med alla initiativ som kommer från medborgarna. Anna och Linnéa från REKO uttrycker även det behovet av ett samtalsforum för medborgare och att kommunen tar initiativ till uppföljning som inkluderar medborgarna utifrån den process som Bernhard drev. De uttrycker det på följande sätt:

Generellt kring livsmedelsstrategin skulle jag tycka att det vore intressant att [återuppta] den kanalen eller det forumet som Bernhard skapade...det finns ju inte riktigt generellt i kommunen och inte nu heller och det kan jag tycka hade varit intressant att se vart landade. Hur kan man gå vidare nu för att ge medborgare det forumet för fortsatt dialog. (Anna & Linnéa)

Det verkar sammantaget vila ett tungt ansvar på kommunens att möta medborgares engagemang för att upprätthålla känslan av inkludering och stödandet av de mer näringsdrivna initiativen så att inkomster genereras i bygden. Det verkar inte heller helt enkelt att som kommuntjänsteman balansera olika mål, men någonstans är det kanske ändå nödvändigt. Solveig uttrycker i intervjun att *ett effektivt sätt att ta död på en kommun, det är att döda eldsjälarna*. Kanske kan man även ana en mer övergripande utmaning vid varje form av demokratiskt experiment. Nämligen att öppna upp meningsfulla samtalsformer utan att för den delen förlora ett effektivt arbetssätt, vilket skulle kunna skapa synergier i bygden.

5 Medborgarnas syn på bygdens livsmedelsframställning

Vi var ju länge den kommun i Sverige där en majoritet var anställda inom jord och skogsbruk och det är vi ju inte längre. Det var ju väldigt mycket mjölkgårdar, för det är ju gräsgårdar här. [...] Men nu blir traktorerna bara större och större och större och gårdarna färre och färre [...] men vad som är riktigt stora gårdar här motsvarar ju ändå inte gårdarna på slätten. (Olle)

Att skapa ett utrymme för medborgarna att tycka till om mat- och matproduktion i Ydre kommun var en viktig del under Bernhards arbete med att ta fram handlingsplanen för livsmedelsstrategin. Detta är något som berör medborgare i Ydre kommun på grund av att lantbruket och skogsbruket varit det som historiskt sett gjorde att Ydres socknar klarade sin försörjning och eftersom det fortfarande bidrar till medborgarnas inkomster och även deras identitet.

Lantbruksnäringen står inför en mängd utmaningar som medborgarna uppmanas att bidra med lösningar till. En av de frågor som informanterna tar upp rör generationsskiften på gårdarna i bygden. De uttrycker en gemensam oro kring vem som ska odla maten och hålla djuren i framtiden när den unga generationen inte längre besitter de kunskaper inom jordbruk som den äldre generationen många gånger har fått på köpet. Anna och Linnéa berättar om hur man förväntar sig att barnen i Ydre per automatik har kunskaper om jordbruk för att de bor i en jordbruksbygd. *Det är som att man tar det för självklart att ungarna här kan och vet, för att vi bor där vi bor, men det är ju verkligen inte det.* De menar på att det därför skulle kunna ingå jordbruk som naturliga delar av både förskola och skolundervisning och hyser ett intresse för de jordbruksinriktade skolor och förskolor i andra delar av landet. Olle känner att han vill ta ett personligt ansvar för att genomföra ett slags generationsskifte på Kalvefalls gård genom att öppna upp gården för en kooperation och på det sättet kunna påverka bygdens framtida livsmedelsförsörjning. Han säger att han vill låta andra människor, i synnerhet unga få hyra in sig i hans gård för att starta upp verksamheter. I en annons på Facebook vidareutvecklar han att det kan röra sig om allt ifrån ”hantverksmässigt mejeri, bageri, chark, driva krog, odla grön- och rot-saker, föda upp djur, träna hästar, köpa in kor och mjölka och att hantverka”. Han berättar om hur hans egna livserfarenheter har bidragit till de tankegångar som gjort att han tagit detta beslut:

Jag vet ju många mer än jag som inte hade nån gård att ärva, drömde om att komma ut på landet och jobba som lantarbetare och djurskötare...och drömmen om ett eget ställe och det är ju ännu svårare idag [...] förr när bonden inte orkade mjölka längre, när knän och rygg var slut, då var han ju tvungen att hitta nån som tog över. Idag köper han lite köttdjur och lägger sig på soffan till han är död och tar emot bidrag och det stoppar ju ungdomar som vill ut, dom har inte en chans. Så då tänkte jag att nu är jag sextiofem, sextiosju i år och jag vill inte lämna, jag vill inte sälja, men jag tänkte att då öppnar jag väl här så ska vi väl se om vi kan få ihop en Kooperation av folk. (Olle)

De bidrag han åsyftar är antagligen de jordbruksstöd som utbetalas utifrån de arealer du har. Han menar på att framtiden för Ydre som jordbruksbygd inte borde handla om att gynna en storleksrationalisering utan snarare att utveckla andra bitar som mathantverk och naturturism - vilket hans egen verksamhet kan sägas vara en kombination av. Han föreställer sig att de upplevelser och produkter som bygden skapar skulle kunna försörja de närmsta städerna. Han förklarar Ydres gynn samma läge under intervjun.

Vi har drygt tio mil till Jönköping och tio mil till Linköping. Ydre skulle mycket väl kunna serva dom med bra kvalitetsprodukter. Och då ha nära turism och måltidsturism, där dom kanske inte ens sover över utan åker hem [på kvällen] (Olle)

Han nämner dock att det finns en svårighet att sprida nya tankesätt inom branschen – för att lantbrukare ser till omsättning snarare än om man går med vinst. Olle berättar om hur han försöker påverka andra jordbrukare och skogsägare i trakten men att han möter en skepsis.

När jag har varit på LRF och har pratat med bönder, dom här som är kvar som har traktorer som kostar mer än min gård, och berättar om vad jag har jobbat med tidigare så är det enda dom har varit intresserade av "vad har du för omsättning?" Men då har jag sagt: "Strunt i det - titta vad som står längst ner." Jag skulle ju kunna ha en omsättning på femton miljoner men ändå gå back. Varför skulle det vara intressant? (Olle)

Han förklarar att det handlar om att utvecklingen inom jordbruket har gått på en särskild linje och att det inte finns utrymme för att tänka an-

norlunda. Olle tänker sig därför att han får alliera sig med de som sympatiserar med hans idéer och att han får bygga en rörelse underifrån som organiserar lant- och skogsbrukare lokalt utifrån den utveckling han vill se, som han säger: *Vi får börja om*. Han förklarar att det han vill tillbaka till är tiden innan jordbruksorganisationer och kooperations ledningsgrupper i allt högre grad blev styrda av människor som främst haft ekonomiska intressen. Vilket han menar resulterat i att förtjänsterna har hamnat utanför bygderna.

Det verkar alltså som att informanterna vill att fokuset ligger på att bygden utvecklas främst för medborgarnas skull, så att medborgare kan fortsätta att leva och verka i kommunen utifrån den inriktning på jordbruket som de tror har störst möjlighet att vara en del av framtiden. Det verkar också som att den osäkra tid vi lever i viss grad påverkar medborgarnas syn på hur jordbruket borde bedrivas i kommunen. Det framkommer i intervjuerna att jordbruket både måste kunna exportera produkter och ha en krisberedskap och att kommunen därför måste kunna balansera mellan båda dessa perspektiv när de arbetar med livsmedelsstrategin. Exporten av jordbruksprodukter tycks informanterna ändå mena ska ske på en relativt återhållsam nivå och handla om att kunna få inkomster till bygden då merparten av konsumenterna finns i de omliggande städerna. I Solveigs fall betonar hon att det primära för kommunen måste vara att ha en strategi inför en kris och att därigenom minska sårbarheten i livsmedelskedjan. Hon säger att ur ett individuellt perspektiv kommer det lösa sig om medborgare har en direkt med kontakt med matproducenter och menar att REKO har fungerat som en plattform för att upprätta just dessa relationer mellan medborgare och producenter, men att kommunen behöver ta ett bredare grepp i krishanteringsfrågan.

Lilla Ydre har ju inga stora jordbruk. Det är ju gjort för det här att odla lite, ha lite köttjur och lite höns, därför tror jag att vi kommer att reda oss [...] och jag tror att på det sättet är Ydrebygden gynnad, för att man inte kan ha stordrift av djur på grund av att man inte har marker för det [...] Jag tycker att kommunen skulle titta på hur vi ska organisera matdistributionen i kommunen ur ett krisperspektiv och för att få reda på det måste man intervjua de bönder och odlare som finns. Det tror jag är det viktigaste av alltihop. För vi måste på något sätt finna ut hur vi reder oss. (Solveig)

Anna och Linnéa från REKO lyfter det pedagogiska i det dom gör och menar på de relationer som medborgare får med producenter gör att

konsumenter kan förstå hur livsmedelskedjan fungerar. De nämner att de ser att både småskaligt och storskaligt jordbruk har en plats i livsmedelskedjan men att det finns en styrka i det lokala och att lära andra medborgare om säsongbetoningen och att värdesätta kvaliteten på det som produceras. Anna nämner att hon även har gått med i den nystartade föreningen "Förädla i Ydre" som hon tror kommer bli ett bra forum för att verka för produktion, förädling och distribution av mat i Ydre. Anna och Linnéa säger att det viktigaste av allt är att det fortsätter att produceras mat i Ydre, eftersom att förutsättningarna här är optimala. Men också för att bidra till självförsörjningsgraden och ett hållbarhetsperspektiv till bygden. När de blickar framåt mot hur Ydre som kommun skulle kunna arbeta för att gynna lokal livsmedelsproduktion nämner man lokalproducerat inom offentlig verksamheten, att öka andelen av försäljningen av mathantverk och att med livsmedelsprodukterna locka turister från de närliggande städerna.

Om man tittar på kommunen och upphandlingen med skolmaten har dom ju ydrekött vad jag har förstått. Där är ju dom ändå på hugget! Och jag tänker att det är ju ändå en så pass liten skola att du som producent ju inte behöver producera galna volymer för att kunna leverera, så det skulle kunna bli ett kretslopp i kommunen i ännu större grad. Men vi tänker ju att vi vill ju dra hit folk också med detta, för vi har ju städer runt om oss [...] och vi är ju mer självförsörjande här än vad städerna är, så det är ju den symbiosen [livsmedelsproduktion på landsbygden och distribution in till städerna] vi måste ha. Det här är ju både ett sätt att få hit turister och skapa mer produktion. Men det vore ju jättehäftigt om det kan bli liksom hela kretsloppet. (Anna & Linnéa)

6 Intervju med näringslivsstrategen

Engagemanget eller behovet måste komma från invånarna eller företagen själva, men finns behovet där finns ju kommunen. Då kan kommunen oftast finnas med som en samarbetspartner. Jag tror att kommunen behövs. Jag ser det inom näringslivet att just när det är en liten bygd [...] även om kommunen kanske inte har skyldigheter, så behöver man se till att dom fornerna eller plattformarna finns. Vi ser det när vi jobbar med besöksnäringen nu, i dom workshops vi har, hur uppdämt behovet är och att det handlar mycket om att organisera och sammankalla och ge dom verktygen för att samarbeta och hitta varandra. (Lisa)

När handlingsplanen och slutrapporten till Ydre kommuns livsmedelsstrategi ”färdigställt” (handlingsplanen uppdateras kontinuerligt sedan projektanställningen avslutats) har uppföljningen och samordningen ålagts Lisa, kommunens näringslivsstrateg. Kommunen ser det som ett verktyg i att främja lokalt företagande och det politiska uppdrag som ligger på kommunens näringslivsarbete. Samtidigt har samtalet med medborgarna resulterat i andra samtals- och projektgrupper som de nu driver på egen hand. De mer övergripande samtalen där medborgare kunde tala om kommunens livsmedelsframställning på ett förutsättningslöst sätt har i och med projektanställningen slut upphört.

Lisa förklarar under intervjun att livsmedelsstrategin vänder sig främst mot näringslivet och företagarna i kommunen och att medborgarna kommer i andra hand. Ändå är det nog inte helt orimligt att anta att kommunen valt Bernhard utifrån hans inställning till medborgare och metodologi. Hon trycker på att hon uppskattade hur han drev processen kring handlingsplanen: *Bernhard har ju varit helt fantastisk! Han har ju gjort mycket fotarbete, om man säger, ute på bygden.* Men att det var på förhand bestämt att man skulle ha en expertgrupp som hade erfarenheter från lantbruket och näringslivet så att det, som Lisa säger *kan bli en realism inom det vi tänker på.*

Hennes roll som tjänsteman på kommunen är inom denna process att uppfylla regionens livsmedelsstrategi och att vara som hon själv beskriver det: *En brygga mellan kommunen och regionen.* Det eftersom att regionen inte har kontakt med alla medborgare och företag i kommunen. Trots det tydliggör hon med bestämdhet att regionen aldrig kan säga åt kommunen vad de som kommun ska göra, men ser regionens

mål i sin livsmedelsstrategi som en bra utgångspunkt för Ydres utformande av egna mål i den kommunala livsmedelsstrategin, men att de behöver anpassas efter de lokala förhållandena i Ydre tillsammans med medborgarnas och företagens. Hon förklarar relationen till Region Östergötland och deras livsmedelsstrategi på detta vis.

Har dom redan tagit fram en strategi så behöver ju vi kanske inte göra om den strategin och lägga tiden på det [...] man får ju känna tillit också till att dom som har arbetat med det här har gjort ett bra fotarbete. Så vi som kommun känner att det är jättebra när regionen talar om vad man vill och hur man ser på saker, för då kan vi ta de saker som stämmer in på Ydre och jobba med dom frågorna. Vi ser ju till exempel att vi är starka inom vissa målområden och då är det ju där vi ska lägga vår kraft. Jag tror att vi som livsmedelsproducerande kommun kan bidra till regionens mål. (Lisa)

Hennes arbete med den kommunala livsmedelsstrategin går nu ut på att stämma av handlingsplanen med de grupper som är involverade i den fortsatta processen. Dessa berättar Lisa i korthet består av medlemmar från LRF och människor från näringslivet. Hon är noggrann med att poängtera att när handlingsplanen släpptes officiellt på kommunens hemsida så var det inget dokument som var klart och förklarar att det inte ens är kommunens dokument i och med att det inte finns något beslut överhuvudtaget taget om livsmedelsstrategin i kommunfullmäktige

Det här är bara ett verktyg för att egentligen hålla reda på saker, för det är så lätt i projekt att tappa bort sig. Det finns hur mycket idéer som helst - idéer är aldrig någon brist på. Men för att få det realiserat så behöver du också följa upp det. (Lisa)

I de workshops som Lisa genomför tillsammans företagare och LRF, i syfte att stämma av handlingsplanen och göra prioriteringar, så berättar Lisa om hur de använder en utarbetad matris för att alla ska få vara med och poängsätta hur bråttom respektive hur viktiga de olika idéerna som har uppkommit i handlingsplanen är. Lisa konstaterar att

Det kan ju vara jätteviktigt men kanske inte så bråttom eller det kan vara viktigt och bråttom. Risker är ju att väldigt många hamnar på viktigt och bråttom och då blir det väldigt pedagogiskt för då ser du att vi inte kan göra allt på samma gång. (Lisa)

Hon beskriver hur de försöker hitta ”en motor” i varje grupp. *För så länge som det finns en person som är motor i varje del så tuggar det liksom framåt.* De som sitter i dessa grupper är kopplade till näringslivet och lantbrukssektorn, vilket skulle förklaras genom hennes yrkesroll och uppdrag på kommunen. Det finns samtidigt ett tydligt tillväxtfokus i handlingsplanen, vilket rimmar med målet med den nationella livsmedelsstrategin om att öka den totala produktionen. Därför blir det på något vis naturligt att det är inom näringslivet som idéerna slutligen ska infogas, även i den kommunala livsmedelsstrategin. Vad som ska definieras som ”näringsliv” och ”lantbrukssektor” verkar det dock från kommunens sida finnas en osäkerhet kring, huruvida det handlar om att ha en viss omsättning eller en viss storlek på gårdarna. Samtidigt som det verkar som att Lisa främst arbetar mot näringslivet och inte mot medborgare i kommunen, verkar det som att det finns utrymme för att vidga synen på vad som kan vara näringsliv

Invånarna är också företagare, eller den i familjen är företagare, så att det går liksom hand i hand. Jag ser att vi måste om vi ska klara oss ha den dialogen, för både kommun och invånare och företagare måste samverka om vi ska klara det. (Lisa)

Inom ramen för Lisas tjänst på kommunen verkar det ha ålagts henne att göra idéerna konkreta och att sätta in dem i ett näringslivssammanhang. De projektgrupper som medborgarna driver menar hon är inte kommunens primära uppgift att arbeta med, utan endast att ”främja”. Lisa förklarar att kommunen finns tillgängliga för medborgarna ifall det skulle finnas ett behov från medborgarnas sida. Lisa berättar att kommunen dessutom kommer ringa de medborgardrivna grupperna efter något år för att höra hur det går och om det finns något kommunen kan hjälpa till med och hon nämner att tips om projektpengar kan vara ett konkret exempel på hur hon i hennes yrkesroll skulle kunna bidra. Det verkar som att det har skett en professionalisering i det som tidigare var en medborgardialog till att mer vara en näringslivsdialog och det samtalsforum som tidigare funnits där ”vanliga medborgare” som inte haft ett intresse att arbeta med mat- eller matproduktion i företagsform, har försvunnit så vida inte medborgarna valt att driva vidare samtalen i egen regi. Lisa förklarar varför det blivit på det viset.

Invånarna, dom som inte är företagare, dom har ju inte det som arbete, utan det är ju om man säger ett engagemang. Så man kan ju säga att när

du har dom här samverkansgrupperna och projekten så medverkar man ju egentligen på lite olika premisser. [...] Min roll är ju i samband med företagen och där är ju liksom uppdraget att främja och stärka. Invånardialogen den har man ju då egentligen om man säger genom politiken - politiken är om man säger demokratin. (Lisa)

I detta framkommer att kommunens syn på hur demokratin ska upprätthållas verkar skilja sig något åt från de intervjuade medborgarnas syn. När medborgare i en del av fallen förväntar sig en form av inflytande i processerna verkar kommunen trycka på hur den representativa delen av demokratin är det sättet genom kommunen för samtal med medborgare. Det tycks i intervjun som att kommunen inte anser ha en skyldighet att upprätthålla den dialog med medborgare som de har tagit initiativ till, vilket jag befarar skulle kunna förbytas i en misstro gentemot kommunen, när man väl påbörjat en inkluderande process men hastigt avslutas. Lisa säger i samtalet: *Skyldighet har vi ju inte men viljan har vi ju att det [samtalen med medborgare] ska fortsätta och det är ju det som man bakar lite med i de här workshoparna, i vilka former det skulle kunna ske.*

Lisa vill vara tydlig och påpeka att hon som anställd på kommunen är en resurs och att när medborgare vill diskutera saker finns hon till hands och har möjlighet att stödja och t.ex. tipsa om projektpengar. Det verkar som att det finns både intresse och ett behov att involvera medborgare i samtal som rör näringslivet och lantbruket men att man från kommunens håll inte riktigt vet hur man ska gå till väga, för att öppna upp dessa samtal. Från kommunens håll vill man ge verktyg för att samarbeta och låta olika aktörer hitta varandra. Men i dagsläget tycks man ha valt att hålla workshop med näringslivet och lantbrukssektorn. Det kan finnas en rad anledningar till att samtalsprocessen med medborgarna inte fortgår. Men viktigast att konstatera är att viljan ändå verkar finnas från kommunens håll att öppna upp de samtalsformer där medborgare och näringslivet kan tala om hur de vill utveckla de gröna näringarna på landsbygden inom kommunen eftersom landsbygd och lantbruk fortfarande hör samman, om inte i människors yrkesval utan snarare genom identitet.

Dom som jobbar i det [lantbruket] idag dom är ju så fast i sin produktion och sitt sätt att göra, så det måste komma ifrån andra hållet [medbor-

garna]. Låt landsbygden få bli bra på det dom är bra på - låt det bli utrymme på landsbygden för innovation och att mötas [...] att få till en plattform där dom här idéerna kan få frodas vore helt fantastiskt! (Lisa)

Frågan är om det finns en sådan möjlighet från kommunens håll att öppna upp för ett sådant här forum för medborgare i Ydre och vilka resurser som i sådana fall krävs? Att medborgarna behövs för att kunna vidareutveckla lantbruket verkar det råda en gemensam övertygelse kring. Frågan verkar snarare handla om hur de ska integreras i näringslivet på ett sätt så att det blir fruktbart för båda parter. Lisa uttrycker det på detta sätt:

Under vilka former och när i tiden, det har jag svårt att säga. Och varför är det så svårt? varför har vi inte redan det? Jag tror inte att vi är där än! Jag tror att vi måste diskutera dom här frågorna mer, hålla det levande. [...] Det är oerhört komplexa frågor - det ser ju vi ju i vår [livsmedelsstrategi] också. Det är därför vi måste ta oss tid att diskutera. För å ena sidan ska du producera mer å andra sidan har du miljöperspektivet och det är många frågor som vi [inom kommunen] jobbar med som bygger på lagar och regler, vilket vi inte kan påverka överhuvudtaget. [...] sen tror jag att man måste jobba med innovation och nya sätt att tänka. Om vi ska få folk att vilja jobba inom branschen måste det bli lönsamt först och främst, det måste bli ekonomiskt hållbart. [...] Vi behöver både invånarna och företagen och stimulerar dom att tänka och vilja. Ja så är det, både företagarna och medborgarna är viktiga. (Lisa)

7 Avslutande diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka hur medborgares engagemang tas tillvara i en kommunpolitisk process, där målet har varit att finna en gemensam bild av den framtida livsmedelsproduktionen. Det som studien visar är att det i Ydre kommun har bedrivits en process som grundat sig på deliberativa samtalsformer. Det verkar som att Ydre kommun genom projektanställningen lyckats skapa ett engagemang bland medborgare. Dessutom har kommunen bidragit till att öppna ett samtalsforum, där medborgare har fått uttrycka sin mening och genom diskussioner fått möjlighet att skapa en relativt samlad bild kring hur matproduktion bör bedrivas i Ydrebygden. Detta tycks ha varit en uppskattad process där samtalet har haft ett värde i sig och där medborgare genom processen har kunnat bilda gemensamma värderingar för att tillsammans kunna utföra gemensamma handlingar. Detta har resulterat i att medborgare har skapat formella och informella nätverk inom områden som anknyter till utvecklingen av livsmedelsproduktion i Ydre. De frågor som medborgare har intresserat sig för är bland annat mathantverk, naturturism, krisberedskap och minskandet av avståndet mellan konsument och producent vilket alla stämmer överens med den nationella och regionala livsmedelsstrategins målbilder. Medborgares synpunkter kring vad som varit viktigt inom den framtida matproduktionen i Ydre har även inkluderats som tematiska projekt i kommunens handlingsplan kring livsmedelsstrategin, vilket trots att det inte är ett politiskt bindande dokument nu används i de fortsatta samtal som kommunens näringslivsstrateg driver tillsammans med LRF och näringslivet.

En frågeställning var att undersöka hur engagemanget i Ydrebygden kring kommunens livsmedelsstrategi ser ut bland medborgare. Anledning till att medborgare överhuvudtaget har involverats, var från kommunens håll att man ville skapa ett brett engagemang för livsmedelsstrategin. I studien framkommer att det finns ett relativt stort engagemang kring lokal mat- och matproduktion bland medborgare i Ydre kommun vilket kan exemplifieras med att medborgare lät sig intervjuas under Bernhards projektanställning, det gavs som REKO har fått bland medborgare i Ydre och till de formella och informella nätverk som har bildats under processen med handlingsplanen. Detta har lett till att medborgare har kunnat få en relativt samlad bild kring hur lantbruket bör se ut i framtiden i Ydre. Denna framtidsbild verkar utöver medborgarnas egna övertygelser också baseras på landskapsbilden i Ydre som

karaktäriseras av det höga läget och den dramatiska topografin. Informanterna talar om att landskapet här har bidragit till att lantbruket inte har rationaliserats i så hög grad då det omöjliggjort sammanslagningar av gårdar och att man av dessa skäl historiskt sett har haft djurgårdar. Den fattigdom som länge präglade Ydrebygden och i och med det en historiskt låg användningen av kemiska insatsmedel och mineralgödsel, menar informanterna nu har visat sig vara en konkurrensfördel då det inte påverkat ekosystemen på ett negativt sätt vilket gör att biodiversiteten i Ydre fortfarande är stor och gör att Ydre hållbarhetsmässigt ligger i framkant. De småskaliga lantbruksenheterna menar informanterna kan skapa den produktkvalitet som samhället efterfrågar, tätare relationer mellan producent och konsument och en framtida turism från närliggande städerna Jönköping och Linköping. Informanterna nämner samtidigt att det storskaliga jordbruket också behövs, men att det måste finnas plats för nya innovationer och driftsinriktningar för att kunna möta olika framtidsutmaningar och kunna få en ekonomi i verksamheterna. Innovationer som nämns under intervjuer är t.ex. parmaskinka från Linderödssvin, lagrade ostar, skogshöner, humleodling för hantverksöl och småskalig grönsaksodling. En anledning till att medborgarna i så stor grad har involverats verkar också handla om att lantbruket inte självt har möjlighet att förnya och vidareutveckla sig självt på ett sådant sätt att det skapar en långsiktig lönsamhet. Detta verkar något motsägelsefullt bero på att lantbruket står inför en ekonomiskt pressad situation och att man fortsätter att arbeta på det sättet som man alltid har gjort, istället för att inleda innovativa processer som kanske kan tyckas allt för ekonomiskt osäkra eller att vidga sina inkomster till att innefatta andra binärningar. Detta skulle kunna förklaras med att man håller fast vid traditionella sätt att bruka jorden på då man kanske har stora investeringar i denna driftsinriktning eller drivs av en övertygelse om att en intensiv inriktning är det främsta sättet att skapa tillväxt på landsbygden. Det skulle också kunna motiveras av att man främst söker tekniska lösningar på den skada som den intensiva jordbruksinriktningen orsakar.

Våra framtidsutmaningar inom miljöområdet är många gånger kopplade till lant- och skogsbruket och kräver innovationskraft och uppfinningsrikedom för att kunna bidra till att utveckla hållbara och robusta livsmedelssystem där biodiversiteten kan öka och kväve- och fosforcykeln sluta. I dessa tider när vetenskapen om den sjätte massutrotningen av arter och klimatförändringar ständigt sköljer över oss, drabbas säkerligen många människor av en känsla att vilja utföra någonting konkret

för att vända utvecklingen. Samtidigt som allt färre människor är en del av lantbrukssektorn och även landsbygden verkar människor beröras av den i allt högre grad – kanske som en idealiserad sinnebild på grund av att samhället och vardagen upplevs alldeles för komplex, tidspressad och i avsaknad av autentiska värden. Frågan kring miljöförstöring etc. landar ofta i vad som kan göras som enskilda medborgare eller konsument. Men för att kunna lösa dessa knäckfrågor är det troligtvis av vikt att medborgare tillsammans med sin kommun sätter upp gemensamma riktlinjer att verka mot. Även för att kunna ge förnyad kraft åt landsbygderna som får allt större utmaningar på nästan samtliga områden.

Den andra frågeställningen var att ta reda på hur kommunen och medborgarna ser på den möjlighet till samtal och samverkan mellan kommunen och dess medborgare. I uppsatsen visar jag på att medborgare har skilda uppfattningar kring hur de förhåller sig till kommunen som samhällsaktör. De har förväntningar på deltagande, inflytande och ansvarsutkrävande och samtliga önskar att de förutsättningslösa samtalen ska fortgå eftersom det tycks finnas ett värde i sig att upprätthålla en dialog mellan kommunen och medborgare. Att kommunen involverat medborgare i sina processer kan ses som ett experiment för att stärka banden till medborgarna och även skapa tillit inför det representativa demokratiska systemet – vilket stämmer överens med de senaste decenniernas statliga utredningar som uppmanar kommuner till en mer aktiv roll i fördjupandet av demokratin. Det finns ett behov från medborgarnas håll att återuppta det samtalsforum som fanns under projektet för att ta fram handlingsplanen och kunna genomföra en vision. Medborgare uttrycker även att de vill uppleva kommunen som ”stödande”, men har svårt att konkretisera på vilket sätt. Det verkar som att informanterna har en uppfattning om att kommunen sitter på ett ekonomiskt stöd eller kontakter som skulle kunna möjliggöra olika projekt, vilket kommunen bekräftar att de kan bidra med under samtalen. Det finns en samsyn bland medborgarna och kommunen att innovation och energin måste komma från medborgarna vilket innebär att kommunen finns till för medborgarna och inte tvärtom. Själva grunden för demokratin finns alltså hos medborgarna och hur väl tjänstemännen lyckas interagera med dessa. Studien visar att kommunens uppfattning är att demokratin uppstår i det representativa systemet och genom valen av politiker. Men kommunens verkar samtidigt ha ett intresse, dock inte en skyldighet, i att verka för deliberativa samtalsformer mellan kommun och medborgare.

Medborgare och kommunen har en samsyn kring vikten av att medborgare, näringslivet och kommunen stödjer varandra, särskilt i en liten kommun med en hårt åtstramad ekonomi. Det finns en något flytande idé om vad som skiljer näringslivet och medborgare åt – i det fall medborgare är näringsverksamma, vilket många medborgare i Ydre de facto är. Kommunens näringslivsstrateg har en möjlighet att stödja medborgares idéer om de har en konkret idé de vill utveckla med koppling till näringslivet. Kommunen och inte minst lantbruksnäringen verkar samtidigt beroende av medborgares innovationer och idéer. Detta kan ses som att medborgardialogen går mot en professionalisering där kommunen främst har möjlighet att upprätthålla dialogen i det fall den främjar företagsamheten i kommunen. Detta säger något om kommunens syn på sig själv som en samordnande och samverkande kommun vilket i mångt och mycket delar marknadskommunens förhållningssätt till medborgarna. I en vidare bemärkelse menar Trädgård et al. (2013) att detta kopplas till den nyliberalisering som blivit mer framträdande i kommuners styrning genom new public management vilket innebär ett skifte i synen på civilsamhället i det att man börjat se medborgare som en resurs i vilka man kan finna kostnadsfri kunskap, innovationer och ideell arbetskraft.

Det går inte på förhand att svara på vad deliberativa metoder i förlängningen leder till. Lundquist (1998) föreställer sig att det antingen kan uppstå ett förtätat samarbete mellan medborgare och kommun eller att det tvärtom uppstår ett större avstånd mellan medborgare och kommunen. Det som även uppstår är en förflyttning av makten vilket innebär att ansvarsutkrävandet blir en allt svårare fråga. Deliberativ demokrati ses ofta som något gott i sig, men i det fall som medborgarnas idéer infogas inom ramen för näringslivsverksamheter liknar processen den där governance låter marknaden lösa kollektiva problem. Om medborgare dessutom inte längre har en möjlighet att delta i samtalen uppstår en problematisk situation där medborgarnas samsyn i frågorna tycks ha övertagits av kommunen och integrerats i en näringsdriven process, vilket riskerar att undergräva den politiska legitimiteten. Därför är det en intressant fråga att ställa sig i vilken grad medborgare bör involveras i frågor som rör matproduktionen i en kommun i det fall de inte själva är livsmedelsproducenter och kanske deltar på andra premisser än de yrkesverksamma inom näringen eftersom det då innebär att medborgare involveras i projekt som de inte själva i slutändan får skörda frukterna av?

De deliberativa demokratin har alltså både svaghet och styrkor och de eventuella vinsterna denna modell kan uppnå ur demokratisk synvinkel, tycks enligt Eriksen & Weigård (1999) i slutändan avgöras av hur den kollektiva viljan kan ombildas till politiska beslut. I det här fallet som specifikt syftar till att öka den lokala produktionen av livsmedel på ett hållbart sätt och att göra medborgarna till deltagare i utvecklingen av bygdens livsmedelsproduktion och inte endast reduceras till passiva konsumenter. Lundquist (1998) menar att tjänstemännen på kommunen har en nyckelposition i att verka för att demokratin ska kunna vitaliseras genom att öppna upp samtalsforum och att verka i enlighet med medborgarnas vilja. Den deliberativa modellen handlar enligt Eriksen & Weigård (1999) om frågan kring hur normativa värden kan skapas i en gemenskap och vilka metoder som behövs för att medborgare ska komma fram till dem. Vi har som enskilda individer förmågan att komma fram till vad som är rätt eller orätt genom att vår moral ger oss en känsla av hur våra val påverkar andra människor. Eftersom vi har olika intressen och känslor inför världen, men ändå delar en gemensam grund menar Eriksen & Weigård (1999) på att det i en gemenskap kan uppstå legitima lösningar genom noggranna samtal och överläggande. I detta fall blir det, som jag ser det en grundläggande fråga att kommunen medverkar till att skapa rum där samtal kan uppstå mellan medborgare.

Slutord

Att genom livsmedelsstrategier sätta upp en gemensam viljeriktning inom olika målområden som ger en plats en sammanhållen berättelse och därmed främja en positiv utveckling kan man se på ur flera perspektiv beroende på vad det bakomliggande syftet är. Det berättar även en historia om hur de senaste århundradets rationaliseringar inom lantbruket lett oss fram till situationen idag. Där livsmedelsstrategier blir ett försök att hitta någonting unikt för platsen, på grund av att globalisering och rationalisering tagit bort just det unika och framförallt gjort lantbruket olönsamt. De som åläggs denna uppgift att vara ”innovativa” och konkretisera de värden som landsbygden har är i mångt och mycket medborgarna, i ett tydligt syfte att lantbruket skapa utvecklas, öka sin produktion. Men frågan är för vem detta sker och med vilka incitament? Kanske leder en ökad export av livsmedelsprodukter och en ökande turism till att upplösa i stället för att tydliggöra den kontext som människor i en landsbygdskommun är knutna till, ifall det sker i en allt för stor skala. Vem garanterar att detta hålls i en för trakten ”hållbar skala” sett ur socioekologisk synvinkel? Det är såklart av allra största vikt att

stärka företagsamheten på landsbygden och i synnerhet det som redan pågår bland medborgarna i deras gemensamma strävan för bygdens framtid. Därför bör det vara av största vikt att livsmedelsstrategier uppstår i nära koppling till de näringslivsverksamheter och medborgare som har en förmåga att se till det gemensamma bästa och bygdens gemensamma utveckling. Frågan är hur och om de deliberativa samtalsformerna kan erbjuda en möjlighet för att finna en ”gemensam väg” framåt för landsbygderna?

8 Referenser

- Assmo, Per & Wihlborg, Elin (2014). *En annan kommunal ekonomi – om andra sätt att värdera lokala resurser och aktiviteter – bilder från Ydre kommun*. Linköpings Universitet
- Berry, Martin (2013). *Sockentänk - En studie av två deltagardemokratiska experiment i Ydre kommun*. Lic. – Avh. Linköpings Universitet
- Eriksen, Erik Oddvar & Weigård, Jarle (1999). *Habermas politiska teori*. Studentlitteratur. Lund
- Erlingsson, Gissur Ó & Wänström, Johan (2015). *Politik och förvaltning i svenska kommuner*. Studentlitteratur. Lund
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund
- Lundquist, Lennart (1998). *Demokratins väktare*. Studentlitteratur. Lund
- Montin, Stig & Granberg, Mikael (2013). *Moderna kommuner*. Liber. Stockholm
- Rothstein, Bo (red.) (2010). *Politik som organisation*. SNS Förlag. Stockholm
- Syssner, Josefina. Häggroth, Sören & Ramberg, Ulf (red.) (2017). *Att äga framtiden – perspektiv på kommunal utveckling*. Centrum för kommun strategiska studier. Linköpings Universitet
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2006). *Att fråga och att svara – Samhällsvetenskaplig metod*. Liber. Stockholm
- Trädgårdh, Lars. Selle, Per. Henriksen, Lars Skov. Hallin, Hanna (red.) (2013). *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. SNS Förlag. Stockholm
- Wide, Jessika & Gustafsson, Gunnel (2001). *Lokal demokrati i förändring – en översikt*. Svenska kommunförbundet. Stockholm
- SOU 1998:155 *Lokala demokratiexperiment – exempel och analyser*. Stockholm: Kulturdepartementet. Tillgänglig: <https://www.rege->

[ringen.se/49bb7b/contentassets/3f2077e63d9d4e0e86732a8a1a59a873/lokala-demokratiexperiment--exempel-och-analyser](https://www.regeringen.se/49bb7b/contentassets/3f2077e63d9d4e0e86732a8a1a59a873/lokala-demokratiexperiment--exempel-och-analyser) [2019-06-05]

SOU 1990:44 *Maktutredningen*. Stockholm. Statens offentliga utredningar. Tillgänglig: <https://lagen.nu/sou/1990:44> [2019-06-05]

SOU 2000:1 *En uthållig demokrati!* Stockholm. Statens offentliga utredningar. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/sou-2000-1-_GOB31 [2019-06-05]

SOU 2016:5 *Låt fler forma framtiden!* Stockholm: Kulturdepartementet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/01/sou-20165/> [2010-06-05]

Prop. 2016/17:104 *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. Stockholm: Statens offentliga utredningar. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/490897/contentassets/256cc25ab5a84db7a76730abb9cc3773/en-livsmedelsstrategi-for-sverige-fler-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet-prop-2016-17-104.pdf> [2019-06-06]

Opublicerat material:

Hushållningssällskapet – *Reko-ringar i Sverige*. Tillgänglig: <https://hushallningssallskapet.se/reko/> [2019-06-05]

Jordbruksverket statistikdatabas. *Jordbruksföretag efter kommun och storleksklass*. Tillgänglig: <http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/Jordbruksforetag/Jordbruksforetag/JO0106E5.px/table/tableViewLayout1/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625> [2019-06-05]

Vreta kluster. *Om Oss*. Tillgänglig: <http://www.vretakluster.se/om-oss> [2019-06-05]

Ydre Kommun. *Handlingsplan för Östergötland livsmedelsstrategi i Ydre*. Tillgänglig: <https://www.ydre.se/arbetenaringsliv/aktuellt/handlingsplanforostergotlandslivsmedelsstratgi-iydre.4.72018eee166eda46d0c87e67.html> [2019-06-05]